

V. Mezinárodní symposium “Česká zahraniční politika”

Demokracie a demokratizace

Úterý, 12. listopadu 2013

Místo konání: Zrcadlový sál, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha

Úvodní slovo

Jan Kohout, ministr zahraničních věcí ČR

Petr Kratochvíl, ředitel, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Jiří Schneider, první náměstek ministra zahraničních věcí

JAN KOHOUT

Ministr zahraničních věcí ČR

Konference V. Mezinárodní symposium „Česká zahraniční politika“ byla zahájena **Janem Kohoutem**. Ten vyjádřil potěšení ze své účasti na sympoziu. Ministr zahraničních věcí zmínil význam sympozia jako reflexe ze strany akademické obce pro praktiky české diplomacie. Proto ho zaujal program prvního dne sympozia zabývající se spoluprací výzkumné a výkonné složky české zahraniční politiky, kde podle něho panuje vzájemná nedůvěra pramenící z izolovanosti. Zdůraznil také potřebu spolupráce a symbiózy obou stran. Jan Kohouta zmínil systém, typický pro Spojené státy americké, ve kterém výzkumní pracovníci obsazují vysoké posty v zahraničněpolitickém aparátu a naopak. Tento systém umožňuje právě tu potřebnou spolupráci a symbiózu. Na závěr svého projevu poděkoval ministr zahraničních věcí pořadatelům – Ústavu mezinárodních vztahů.

Stručného uvedení sympozia se ujal **Michal Kořan**, zástupce ředitele Ústavu mezinárodních vztahů. Ten zmínil dvě hlavní témata sympozia – spolupráci mezi výzkumnou a exekutivní sférou a demokracii a podporu demokracie.

PETR KRATOCHVÍL

Ředitel, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Následně slovo převzal **Petr Kratochvíl**. Zmínil kontinuitu sympozia a jeho význam – zamyšlení se nad směřováním a osudem české zahraniční politiky. Letošní ročník považoval za přelomový, podařilo se více propojit teoretické a praktické aspekty. Zdůraznil aktuálnost tématu letošního sympozia – demokracie a demokratizace. I přesto, že je pojetí toho tématu poměrně optimistické, je nutné si uvědomit, že demokracii v dnešní době postihuje řada problémů. Problémy zmínil zejména ve spojitosti s východní Evropou s odvoláváním se na citaci Freedom House.

V dnešní době tak podle Petra Kratochvíla existují dvě soupeřící vize – demokracie a demokratizace. Demokracie je dnes už za svým vrcholem, který zažila v 90. letech. Tehdy došlo k tzv. konci dějin, kdy demokratické režimy zvítězily nad nedemokratickými. Druhá vize naopak vyjadřuje pochybnosti o úspěchu demokracie. Petr Kratochvíl mluvil také o Zakariově tezi neliberální demokracie a postdemokracii. Ta nevidí 20. století jako vítězství demokracie, ale jako výjimku. Teorie

postdemokracie zdůrazňuje upadající podíl obyvatelstva na skutečném rozhodování státu, zejména co se zahraniční politiky týče.

Petr Kratochvíl zmínil i snahu šířit demokratizaci v jiných částech světa, i když s demokracií máme problém sami, a kladl si otázku, nakolik je daná snaha legitimní. Podle ředitele Ústavu mezinárodních vztahů této situaci nepomůže nepolitická politika. Vládu expertů vidí jen jako únik od skutečného řešení. Upozornil na to, že existence relativně svobodných voleb nezaručuje sama o sobě kvalitu demokracie v zemi.

V závěru dodal, že reprezentativní demokracie je jen jednou z mnoha variant demokracie. Pozitivní na celé situaci je, podle Petra Kratochvíla, to, že všeobecně zůstává podpora demokracie jakožto systému dost vysoká a že současné problémy nijak zásadně nesnižují její atraktivitu. Od letošního symposia si sliboval řadu odpovědí na zmiňované otázky.

JÍŘÍ SCHNEIDER

První náměstek ministra zahraničních věcí

Jiří Schneider považoval za zajímavou možnost propojení témat výzkumu a demokracie. Navázal na téma, zda je zahraniční politika výsadou elit. Podle něj už nejsou mezinárodní vztahy doménou diplomatů a obchodníků. Pan Schneider zdůraznil význam kybernetického prostoru pro Českou republiku. Připomněl období 1. republiky, kdy našim heslem bylo „vzduch je naše moře“. Dnes bychom se měli zaměřit na kybernetický prostor i z pohledu zahraniční politiky. Podle pana náměstka funguje v globálním světě konkurence. Ta může být ohrožením i příležitostí.

V závěru zmínil evropskou integraci. Evropskou unii považuje za normativní společenství. Problémem evropské integrace je podle pana Schneidera to, že se vzdaluje od srozumitelnosti a nevystihuje to nejpodstatnější. V této oblasti podle něj selhává jak akademická, tak politická sféra. V České republice je podle pana náměstka evropská integrace vnímána jako nástroj omezení geopolitických vlivů, sami bychom však v Evropě neobstáli.

Pan náměstek by rád podpořil rotaci mezi akademickými pracovníky a státní správou. Zmínil návrh ministra Kohouta o americkém modelu. Na závěr zdůraznil význam vzdělávání a interdisciplinárního přístupu.

Panel I: Mezi spoluprací a nezájmem: Soužití výzkumné a výkonné složky české zahraniční politiky

Předseda panelu: **Petr Kratochvíl**, ředitel Ústavu mezinárodních vztahů

Jiří Schneider, první náměstek ministra zahraničních věcí

Daniel Koštoval, první náměstek ministra obrany

Jan Havránek, ředitel Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany, Praha

Břetislav Dančák, děkan Fakulty sociálních studií MU, Brno

Vít Dostál, Asociace pro mezinárodní otázky, Praha

Oldřich Bureš, vedoucí Centra bezpečnostních studií Metropolitní univerzity, Praha

David Král, ředitel Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM

Štěpánka Zemanová, vedoucí katedry, Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, FMV, Vysoká škola ekonomická, Praha

DAVID KRÁL

Ředitel Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM

Petr Kratochvíl zdůraznil praktickou orientaci panelu ve smyslu spolupráce ministerstev a akademické sféry. Vyzval členy panelu k představení se a stručně přednesl průběh panelu. **David Král** považoval zmiňovanou spolupráci za velmi nadějnou. Ze svých zkušeností zmínil zpětnou vazbu a spolupráci s ministerstvem zahraničních věcí a vládou. Zdůraznil možnost zintenzivnění spolupráce

v koncepčních dokumentech. Co se týče propustnosti mezi výzkumnou a výkonnou sférou, vyjádřil se optimisticky, jedinou slabinou je podle něj zapojení politických aktérů. David Král se zabýval také otázkou spolupráce se středními školami, tady uvedl i konkrétní příklady (soutěže v souvislosti s Evropskou unií).

ŠTĚPÁNKA ZEMANOVÁ

Vedoucí katedry, Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, FMV, Vysoká škola ekonomická, Praha

Štěpánka Zemanová zdůraznila význam práce se studenty a jejich zapojení. Jako pozitivní hodnotila Memorandum o spolupráci mezi Fakultou mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické a Ministerstvem zahraničních věcí České republiky. Podle paní Zemanové vycházejí problémy ve spolupráci zejména z chyb v oboustranné komunikaci, kdy jedna či druhá strana například nedokáže plně zformulovat své požadavky. Důležitý je rozvoj spolupráce i s ostatními institucemi, nejen s Ministerstvem zahraničních věcí.

BŘETISLAV DANČÁK

Děkan Fakulty sociálních studií MU, Brno

Další představitel univerzit, **Břetislav Dančák**, zmínil otázku očekávání ze strany státní správy i akademické sféry. Podle něj je hlavní problém v požadavcích na výstupy. Pro výstup potřebný pro ministerstva jsou nedostatečné kapacity i poměrně vysoké náklady. Podle pana Dančáka je podobná analýza nepřijatelná pro malé instituce, které nemají dostatečné prostředky. Může tak docházet ke snížení kvality za cenu procesní a finanční.

OLDŘICH BUREŠ

Vedoucí Centra bezpečnostních studií Metropolitní univerzity Praha

Poté vystoupil **Oldřich Bureš**, který uvedl, že spolupráce je určitě důležitá, ale je nutné specifikovat, proč, resp. na co se obě strany vzájemně potřebují. Pan Bureš zdůraznil, že tento problém se pak přesouvá dále. Výstupy akademické sféry často plně neodpovídají tomu, co státní správa požaduje. Zmínil také agenturu TAČR (Technologická agentura ČR). Jako hlavní nevýhodu jejího využití uvedl podmínku utajené výzkumné zprávy, což je neakceptovatelné pro řadu výzkumníků. Oldřich Bureš také zdůraznil význam praxe s tím, že by bylo vhodné propojení akademické sféry s Ministerstvem zahraničních věcí. Rád by viděl praktiky ministerstev na univerzitách v řádné výuce.

VÍT DOSTÁL

Asociace pro mezinárodní otázky, Praha

Vít Dostál mluvil o zvýšení zájmu o měřitelné výsledky (ve smyslu vlivu) ze strany donorů. Zdůraznil význam vzájemného poznání mezi partnery. Uvítal by danou spolupráci v etablovanější formě, ta podle něho funguje v rámci česko-polské spolupráce. V rámci spolupráce se středními školami zmínil projekt Pražský studentský summit. Uvedl, že připravují další projekty.

Tomáš Weiss souhlasil s tím, že spolupráce výkonné a výzkumné složky funguje poměrně dobře. Jako problém ale uvedl nedostatečné vyjasnění požadavků. Na rozdíl od předešlých řečníků zmínil pozitivní aspekty agentury TAČR. Nápad na vedení řádného univerzitního kurzu praktiky z ministerstev odmítl s tím, že to nevidí jako vhodnou cestu. Uvítal by více dalšího vzdělávání a podporu multidisciplinarity a dalšího rozvoje.

Petr Kratochvíl krátce shrnul projevy akademických pracovníků do 4 hlavních bodů. Prvním problémem je podle něj čas, státní správa potřebuje rychlejší výstupy. Druhým pak otázka financí, třetím bodem je hodnocení výzkumníků. Jako poslední problém uvedl institucionální fragmentaci.

DANIEL KOŠTOVAL

První náměstek ministra obrany

Daniel Koštoval hovořil jako první zástupce státní správy v tomto panelu. Zdůraznil existenci prostoru pro další zlepšování spolupráce. Uvedl hlavní překážky v plynulosti spolupráce. Jako první zmínil nedostatek financí. Případné související soupeření institucí nevidí jako problém, naopak je zde možnost zvýšení kvality. Druhou překážkou je podle pana Koštovala samotný systém a třetí pak relevance. Ta souvisí s tím, že výstupy, které ministerstva potřebují, neodpovídají úplně tomu, co je akademická sféra schopna poskytnout.

Pan náměstek pak také zmínil význam konferencí a akcí, na kterých by státní správa přednesla své konkrétní požadavky. Jako možnost vzhledu do reality pro univerzity uvedl navrhování témat pro bakalářské a diplomové práce ze strany ministerstev.

JAN HAVRÁNEK

Ředitel Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany, Praha

Dále pak vystoupil **Jan Havránek**. Ten jako hlavní problém uvedl nepochopení činnosti „think tanků“ ze strany státní správy. Problémem v prohlubování spolupráce je podle pana Havránka otázka financí a také malá informační propustnost ze strany nevládního sektoru. Mezi překážky zařadil i nedostatek času a nedostatečné zapojení nevládní sféry.

JIRÍ SCHNEIDER

První náměstek ministra zahraničních věcí

Jiří Schneider zmínil opět očekávání státu, ale také otázku politického cyklu, ve kterém hrají nevládní organizace různé role. Součástí politického cyklu je i implementace, monitoring a evaluace. I pan Schneider zmínil otázku financování a program TAČR. Řekl, že chybí možnost financovat mezinárodní projekty, které by potom byly prezentovány před Evropským parlamentem.

Projevy členů panelu poté shrnul **Michal Kořan**. Řekl, že se v diskuzi objevila 3 základní velká témata – internacionalizace v prostředí české diskuse a výzkumu, symbolická a politická síla těchto setkání, která by se dala využít, a analytický potenciál. Vyzdvihl význam podobných setkání a zdůraznil, že podobné diskuze nejsou příliš běžné.

Otevřená debata

Prvním dotazem byla reakce bývalého diplomata na slova Tomáše Weisse, že není úplně vhodné, aby pracovníci praxe vedli plné kurzy na univerzitách. On sám takový kurz vede, ale řekl, že je výjimkou. I když mají podobné přednášky velký význam, vedení celých kurzů je podle něho vhodné spíše pro bývalé praktiky. Jako druhý reagoval **Zdeněk Veselý**. Uvedl, že je proti oddělování praxe a teorie, tyto dvě části spolu velmi úzce souvisí a podpořil by hlubší spolupráci s absolventy a doktorandy i dlouhodobé vzdělávání v praxi. Třetí reakce byla ze strany **Tomáše Karáska**. Ten řekl, že nelze automaticky předpokládat, že studenty bude primárně zajímat zahraniční politika České republiky. Podpora zájmů by podle něj měla být systematizovaná. Na to reagoval **Daniel Koštoval** s tím, že je určitě zájem o spolupráci, podpora musí mít ale význam. Nelze spolupracovat jen proto, že je to dobré. S reakcí na pana Karáska se přidal i **Jiří Schneider**, který by rád viděl podobné platformy, jako je tato, častěji. Poslední reagující byla **Livie Klausová**, která vyjádřila požadavek na témata více obsahově konkrétní. Uvedla, že od debaty očekávala konkrétní vyjádření. Na to reagoval **Petr Kratochvíl** a **Jiří Schneider**. Zmínili, že symposium začalo procedurálními tématy a obsahové diskuze budou na dalších panelech.

Panel II: *Zahraniční politika v českém politickém životě*

Předseda panelu: **Jiří Ellinger**, ředitel Odboru států Blízkého Východu a severní Afriky, Ministerstvo zahraničních věcí

Vít Dostál, Asociace pro mezinárodní otázky, Praha

Martin Kuta, Parlamentní institut ČR, Praha

Tomáš Weiss, vedoucí, Katedra západoevropských studií, FSV UK, Praha

VÍT DOSTÁL

Asociace pro mezinárodní otázky, Praha

Po uvedení panelu **Jiřím Ellingerem** se slova ujal **Vít Dostál** a představil výzkum provedený Asociací pro mezinárodní otázky. Předmětem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem o Evropské unii uvažují české elity. Uvedl základní informace o výzkumu, počet oslovených lidí a vyplněných dotazníků. V několika grafech následně ukázal výsledky výzkumu.

Většina respondentů ocenila členství České republiky v EU s tím, že má pozitivní vliv na konkurenceschopnost českého hospodářství. Výzkum se týkal i otázek okolo vnitřního trhu, ekonomických témat, kvality právního prostředí, role evropských institucí. Za nejdůležitější partnery České republiky byly vybrány země v regionu. Většina respondentů by v budoucnosti uvítala vstup do eurozóny. Řada výsledků výzkumu tak byla odlišná od občanského mínění.

MARTIN KUTA

Parlamentní institut ČR, Praha

Martin Kuta se zabýval zahraničně-politickými tématy v Parlamentu České republiky a otázkou, zda je možné, aby Parlament ovlivňoval zahraniční politiku. Pan Kuta uvedl, že zahraniční politika má v exekutivě výsostné postavení. Parlament tradičně roli v zahraniční politice nemá, ale podílí se na její korekci.

Martin Kuta zmínil postavení zahraničního výboru jako expertního pracoviště. Položil otázku, zda je zahraniční výbor pouze orgánem parlamentní kontroly, nebo je samostatným aktérem. Na konkrétních případových studiích (vojenské mise, Lisabonská smlouva, Kosovo, Chodžaly) se na tuto otázku pokoušel ve své analýze odpovědět. V závěrech hrálo roli to, zda měl výbor provládní většinu, dále konkrétní témata a pak kdo samotné téma přednesl. Funguje zde jak stranický reflex, tak parlamentní kontrola vlády. Výsledkem bylo, že zahraniční výbor je spíše orgánem parlamentní kontroly než autonomním aktérem. V závěru pak Martin Kuta zmínil další směry a otázky – zda je parlamentní diplomacie komplementem, nebo substitutem vlády.

TOMÁŠ WEISS

Vedoucí, Katedra západoevropských studií, FSV UK, Praha

Posledním řečníkem druhého panelu byl **Tomáš Weiss**. Ten se zabýval prosazováním národního zájmu v evropské politice. Podle českých evropských elit Česká republika svůj zájem neumí prosazovat. V souvislosti s tímto tématem zmínil teorii racionální volby v rámci evropských institucí, která je ale kritizována za ignoraci pravidel. Zmínil také možnost prosazovat své zájmy skrze Evropskou unii. Uvedl, že se nikdo nezabývá tím, co dělají členské státy pro to, aby některé téma stáhly z debaty. Mluvil také o lobbyistických skupinách, vyjednávání v radě a výzkumu o malých státech. Řekl, že v této oblasti je řada výzkumných otázek, které je možné zkoumat.

Jiří Ellinger poděkoval řečníkům a zahájil otevřenou debatu.

Otevřená debata

Jako první vznesl dotazy **Zdeněk Veselý**. Ocenil, že se v panelu probírala konkrétní obsahová témata. Uvedl, že ho zaujala absence zahraničněpolitických témat ve volbách. Další jeho dotaz souvisel se vstupem do NATO, kde zmínil, zda šlo o špatnou komunikaci ze strany elit, nebo nepochopení ze strany občanů. A třetí dotaz se týkal výzkumu zahraničního výboru. Zde uvedl, že by rád viděl

diplomacii jako svéprávný studijní obor. Na to reagoval **Vít Dostál**, který absenci zahraničněpolitických témat ve volbách dal do souvislosti se zájmem o práci zahraničních a evropských výborů, politickým stranám podle něj chybí zahraniční expertíza. **Martin Kuta** zdůraznil, že je to vidět i na tom, co se řeší v Poslanecké sněmovně. Zahraničně politická témata se zde příliš neobjevují, maximálně pokud se jedná o evropské záležitosti. **Tomáš Weiss** shrnul celý problém absence zahraničněpolitických témat pod zoufale amatérskou situaci českých politických stran. Uvedl, že nevidí ani tak chybu v komunikaci, ale spíš v tom, že nejdřív musí význam zahraniční politiky pochopit elity a pak to předat občanům.

Jako druhý reagoval **Radomír Jungbauer**. Ten upřesnil otázku absence zahraničněpolitických témat ve volbách. Uvedl, že v programech stran zahraniční politika je, ale programy jsou téměř shodné. Na to reagoval **Vít Dostál** s tím, že řada témat se svým způsobem opravdu zahraniční politiky týkala, objevovala se i ekonomická diplomacie. **Tomáš Weiss** zmínil vztah prezidenta Klause a Evropské unie. Vyjádřil skutečnost, že původní myšlenka národního státu už neplatí. Chyba je podle pana Weisse v politicích. Poslední reagující v otevřené debatě byla **Livie Klausová**, která upřesnila vztah prezidenta Klause k Evropské unii a názory, které podporoval. Podle ní Václav Klaus samotnou Evropskou unii nezpochybňoval, pouze měl odlišný názor na to, jakým směrem je dobré Evropskou unii ovlivnit s ohledem na naši zemi.

Panel III.: Česká zahraniční politika a problémy euroasijské bezpečnosti

Předseda panelu: **Tomáš Šmíd**, *Fakulta sociálních studií, MU Brno*

Iveta Hlouchová, *Fakulta sociálních studií, MU Brno*

Petr Martinovský, *Fakulta sociálních studií, MU Brno*

Josef Kraus, *Fakulta sociálních studií, MU Brno, Univerzita obrany, Brno*

Tomáš Šmíd, *Fakulta sociálních studií, MU Brno*

IVETA HLOUCHOVÁ

Fakulta sociálních studií, MU Brno

Tomáš Šmíd uvítal přítomné posluchače, představil prezentující a poté se ujala slova **Iveta Hlouchová**. Její příspěvek byl na téma Nutnost kontinuity české zahraniční politiky vůči Afghánistánu. Mezi hlavní priority české zahraniční politiky patří podpora demokracie, zajištění bezpečnosti státu a proto je nutná kontinuita přístupu k Afghánistánu, který v globalizovaném světě představuje hrozbu i pro Českou republiku. Podle Hlouchové byly již v roce 2001 špatně stanoveny principy demokratizace v Afghánistánu a nyní je zřejmé, že demokracie západního stylu zde fungovat nebude. Afghánistán byl dlouhou dobu jednou z priorit české zahraniční politiky. Česká republika se zde angažovala v několika oblastech (např. v bezpečnostní, ekonomické, v rámci transformační a rozvojové spolupráce, Provinční rekonstrukční tým v Logaru aj.), které měly zajistit stabilitu a poté i demokratizaci země. V prosinci 2008 nebyl schválen mandát pro pokračování misí ČR v Afghánistánu následkem vnitropolitických bojů v ČR. To představovalo velký problém nejen pro kontinuitu vzájemných vztahů, ale toto uspěchané rozhodnutí ohrožovalo mnoho projektů a také celé „counter-insurgency“ úsilí. Do budoucna se podobná krize dle Ivety Hlouchové neočekává, avšak je nutná diskuze nad některými kontroverzními tématy. Hlouchová zmínila, že proto, abychom se podobným krizím v budoucnu vyhnuli, je nutné, aby vláda více komunikovala s veřejností a vysvětlila občanům, proč je pro nás nutné či prospěšné angažovat se v Afghánistánu. Rozhodující bude vývoj událostí po stažení jednotek v roce 2014.

PETR MARTINOVSKÝ

Fakulta sociálních studií, MU Brno

Druhý příspěvek tohoto panelu prezentoval **Petr Martinovský**, který se věnoval čínské surovinové a energetické politice v Africe pohledem střední Evropy. Podle Martinovského se agenda globální bezpečnosti velmi rychle rozšiřuje a začíná se objevovat řada nových témat, jako je i čínská energetická politika v Africe. Měla by se česká zahraniční politika věnovat novým tématům? Pokud ano, které si má vybrat? Hlavní otázkou tohoto příspěvku je, zda čínské pronikání do Afriky ohrožuje Západ. Čínská strategie úspěchu v Africe je založena na několika prioritách. Jedná se o zisk surovin, zisk politického vlivu, vývoz pracovní síly a zisk exkluzivního přístupu na trh. Zdá se, že Čína a Západ soupeří o stejné suroviny. Na toto soupeření se můžeme dívat skrze dva teoretické koncepty. Prvním je kooperativní model (jehož zástupcem je D. Yergin), který tvrdí, že čím větší budou investice Číny do zisku surovin, tím více bude surovin na globálním trhu. Podle tohoto modelu nemá docházet k soupeření o zdroje, protože Čína suroviny nejen zpracovává, ale i vytváří. Tento model tvrdí, že je výhodnější suroviny koupit, než o ně bojovat. Druhý model se nazývá konkurenční (zástupcem E. Clare), který si můžeme představit jako jakousi hru s nulovým součtem. Základem tohoto modelu je myšlenka, že suroviny jsou omezené a každý aktér je chce mít pod svou kontrolou, což vede ke konkurenci. Čína má v africkém prostředí několik výhod, avšak i nevýhod oproti Západu. Mezi výhody Číny patří: politika neintervence do vnitřních záležitostí (nemá etická omezení spolupráce), což Číně otevírá dveře do mnoha velkých trhů, kde se Západ zapojit nechce; poskytování investic a půjček do infrastruktury; snadnější přístup čínských společností ke kapitálu a ochota sdílet technologie. Naopak mezi nevýhody či problémy Číny patří: pozdní příchod na scénu (nejlukrativnější místa již zabrána Západem); technologická zaostalost, což omezuje těžbu surovin v nepříhodných podmínkách; problematické vnímání Číny v Africe jako státu, který bere práci místním obyvatelům, nabízí nízké mzdy aj; nutnost transportu surovin.

Jaká je tedy reálná přítomnost Číny v Africe? Čínské národní společnosti posílají domů pouze 60 % surovin, zbytek se dostane na světové trhy. Dle prezentovaného grafu US EIA je pět nejvýznamnějších ropných států v Africe obsazeno americkými firmami a pouze 16 % ropy z Afriky jde do Číny. Na základě těchto informací P. Martinovský prohlásil, že přítomnost Číny v Africe není tak velká a alarmující, jak je to někdy prezentováno. Tento příklad měl ilustrovat, že se nyní vynořuje mnoho nových témat, které je však nutné nejprve důkladně analyzovat a zhodnotit. Petr Martinovský doporučil české zahraniční politice zdrženlivý a konzervativní přístup k vybírání nových témat. Nové trendy je nutné vnímat opatrně a také je potřeba pokusit se provést nezájatou analýzu.

JOSEF KRAUS

Fakulta sociálních studií, MU Brno, Univerzita obrany, Brno

Další příspěvek na téma „Česká republika a Írán – ekonomické a politické vztahy“ představil **Josef Kraus**. Josef Kraus na úvod zmínil základní problém vzájemné spolupráce. Tím je přísný sankční režim, který je na Írán uvalený. Poté se zaměřil na vývoj vzájemných vztahů již od dob Československa, kdy byla v Íránu éra Pahláviho. V tomto období je možné pozorovat pragmatismus, který překonal ideologické rozpory. Írán měl zájem o výrobky z ČSR a tak zde probíhala dobrá ekonomická spolupráce. Změna nastala v roce 1979, kdy v Íránu proběhla islámská revoluce, a Česko nevědělo, jak má zareagovat. Íránský režim se izoloval a poté, co se pokoušel vyvést revoluci do zahraničí, došlo k zamrznutí vzájemných vztahů. K obnovení vztahů došlo po rozpadu ČSR, byla zde dokonce nabídka na dostavbu jaderné elektrárny v Búšehru, avšak politická reprezentace ČR tento projekt nakonec odmítla realizovat. K zásadnímu poškození vztahů došlo podle Josefa Krause v roce 1998, kdy rádio Svobodná Evropa začalo vysílat v perštině a podbívalo moc tamního režimu. Írán na to reagoval stažením svého diplomata z ČR. Od tohoto okamžiku jsou vzájemné vztahy velmi problematické. Dále se Josef Kraus zaměřil na hlavní překážky vzájemného obchodu. Patří mezi ně hlavně sankce EU a USA, kvůli kterým je Írán odstřižen od mezinárodního bankovního systému SWIFT a nemůže tak provádět žádné elektronické převody peněz. Druhou překážkou je povinnost českých bank hlásit jakékoliv obchodní akce s Íránem. Co se týče politických vztahů, problematicky působí česká pro-izraelská orientace a také podpora skupiny lidových mudžahedínů Maryam a Masúd Radžaví, kteří se prezentují jako íránská exilová vláda. Tato aktivita výrazně poškozují ČR ve vztahu s

Íránem.

TOMÁŠ ŠMÍD

Fakulta sociálních studií, MU Brno

Tomáš Šmíd prezentoval svůj příspěvek na téma „Nevyváženost české zahraniční politiky vůči arménsko-azerbajdžánskému konfliktu“. Dle koncepce české zahraniční politiky, ČR přebírá spoluzodpovědnost za vývoj v Evropě a v mezinárodním společenství. ČR je závislá na multilaterální spolupráci a stabilitě mezinárodních vztahů. Tomáš Šmíd řekl, že v oblasti Kavkazského regionu je česká zahraniční politika velmi nejednotná a nevyjasněná, dokonce není v souladu s českými zájmy. V poslední době došlo k několika nešťastným krokům ze strany ČR a zdá se tak, že stabilita má pro ČR pouze deklarativní charakter. Konkrétně se jedná o přijaté usnesení, ve kterém Česká republika jako jediná země EU odsoudila masakr v Chodžaly a tím otevřeně podpořila ázerbajdžánskou stranu konfliktu o Náhorní Karabach. V konfliktu tomto dochází k etnickým čistkám a násilí na obou stranách a otázkou zůstává, proč ČR nevydá podobné prohlášení i o jiných násilných činech, např. o akci Kruh. Ukázalo se, že řada materiálů, fotografií aj. z masakru v Chodžaly jsou podvrhem. Šmíd se ve své prezentaci ptá, zda má česká zahraniční politika ambici dělat soudce v konfliktu o Náhorní Karabach? Bohužel pro nedostatek času nebyl tento příspěvek dokončen a neproběhla následná ani diskuze.

Panel IV.: Oblasti rozvoje českého exportu

Předseda panelu: **Vladimír Benáček**, *Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha*

Michal Paulus, *Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha*

Jan Průša, *Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha*

Pavel Průša, *Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha*

Božena Bobková, *Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha*

Lourdes G. Daza Aramayo, *Vysoká škola ekonomická, Praha*

Vilém Semerák, *Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha, CERGE-EI, Praha*

Yu Chin Cheng, *Fakulta sociálních věd, UK, Praha*

Zdeněk Drábek, *Světová obchodní organizace, Ženeva*

Pietro Podda, *Anglo-americká univerzita, Praha*

Na úvod představil **Vladimír Benáček** ekonomický panel a také experty, kteří se snaží ekonomické modely přiblížit veřejnosti. Zároveň upozornil na fakt, že v České republice neexistuje etablovaný institut věnující se obchodu. Proto deset odborníků je v podstatě celý akademický ústav. Problém tedy zůstává, že se u nás nikdo obchodu nevěnuje na akademické úrovni, a také, že noviny tuto problematiku častokrát nedostatečně pokrývají a vytvářejí různé mýty.

JAN PRŮŠA

Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha

Jan Průša představil svůj výzkum „Faktory podporující export na příkladu úspěšných: Německa, Rakouska a Švýcarska“. U výše zmíněných států byl zkoumán jejich export a cílem bylo najít inspiraci pro český export. Výzkum zjišťoval, jaké faktory podporují mezinárodní obchod. Výsledky ukázaly, že mezinárodní obchod je nejvíce ovlivněn a) velikostí ekonomik a velikostí trhu, b) vzdáleností trhu, tedy jedná-li se o blízké země či nikoliv. Těmto modelům se shodně říká gravitační modely a byly v této analýze používány. Gravitační modely pochází již z 90. let a postupně k nim byly řazeny i další faktory jako je společný jazyk, hranice nebo měna. V akademické sféře se nyní nejvíce uplatňuje dynamický gravitační model, který zkoumá výše zmíněné proměnné z hlediska dlouhodobého vývoje.

Ke konkrétním výsledkům pak posloužila data z let 1995 – 2009 v případě ČR, 1995 – 2010 v případě Švýcarska a 1995 – 2011 v případě zbývajících zemí. Závěry pak zněly, že je zde velmi důležitá role setrvačnosti – tedy dlouhodobé tradice mezinárodních trhů a obchodu. Velmi důležitý je také prvotní úspěch, který otevře dveře dalším podnikatelům. Dále byl dokázán primární vliv velikosti a blízkosti obchodních partnerů. Vliv měny byl řádově nižší, proto není společná měna – euro, považována za rozhodující faktor. Konkrétní dopady eura a krize eurozóny zatím nejsou jasné a objeví se v mezinárodním obchodě až se zpožděním. Česká koruna tedy mezinárodnímu obchodu nebrání. Nedávné intervence ČNB do kurzu české měny však mohou naši měnovou stabilitu rozkolísat. Objem exportu pozitivně ovlivňuje úroveň vzdělání v zemi obchodního partnera, zejména v případě Rakouska, neboť technologicky vyspělé exporty potřebují technologicky vyspělé trhy.

VLADIMÍR BENÁČEK

Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha

Vladimír Benáček představil prezentaci na téma Postavení Německa v mezinárodním obchodu a jeho porovnání s Českem. Pomocí srovnávací metody byly ukázány hlavní rozdíly mezi českým a německým exportem a poukázáno na to, kam se český export může zaměřit. Byly zde položeny otázky jako: Kam vyvážet? Kolik toho exportovat? Jaké faktory ovlivňují toto rozhodnutí? Je zřejmé, že Německo může sloužit jako velmi dobrá inspirace. Jeho HDP dominuje i nad HDP Francie a Velké Británie a jeho export je větší než export výše zmíněných zemí dohromady. Německo je dokonce tak silně integrované s ekonomickou švýcarskou, rakouskou a českou, že se tato skupina řadí mezi nejsilnější světové exportéry. Nemusí se vyvážet jen suroviny a produkty, ale lze vyvážet i jiné komodity. Vývozu vzdělání se však ČR brání a také hodnota podílu vyvážených služeb je velmi nízká. Vývoz ekonomik také závisí na podmínkách ekonomiky obchodního partnera. Jak Česko, tak Německo jsou velmi citlivé na výkyvy cen u partnerů. Problémem české ekonomiky je neefektivní a zkorumpovaná státní správa.

BOŽENA BOBKOVÁ

Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha

LOURDES G. DAZA ARAMAYO

Vysoká škola ekonomická, Praha

Božena Bobková a Lourdes G. Daza Aramayo prezentovaly příspěvek s názvem „Dynamika a potenciál českého obchodu s Jižní Amerikou“. Na své modely ohledně poměru importu a exportu jednotlivých zemí použily taktéž gravitační modely, kde zapojily vliv institucionálních proměnných. Ve svých závěrech došly k tomu, že velký vliv mají instituce i vzájemné obchodní dohody. Právě podoba dohod, a především to, zda-li jde o celní unii, dohodu o volném obchodu nebo dohodu o hospodářské integraci, velmi ovlivňuje výsledná čísla u exportu i importu. Na mezinárodním poli je velmi důležitá Světová obchodní banka, která slouží jako ukazatel faktorů jako jsou ekonomická stabilita, korupce, zodpovědnost etc. v jednotlivých zemích. Země latinské Ameriky v těchto percentilech vycházejí neslavně, ČR dosahuje o poznání vyšších čísel, nicméně je i tak pod průměrem EU. Zároveň vzniká mezi státy Kolumbie, Chile, Peru a Mexiko tzv. Pacifická aliance, která chce být ekonomickým hráčem na světovém trhu a konkurovat třeba Brazílii. Model ukázal zajímavé implikace. Představil navýšení procent exportu při podepsání bilaterálních smluv. Další modely ukazovaly zlepšení exportní situace při větší institucionální stabilizaci země. Nicméně, jak se pak ukázalo v následující debatě, tyto modely byly opravdu jen ukázkovými a ve skutečnosti by obdobné smlouvy nešly navázat.

VILÉM SEMERÁK

Fakulta sociálních věd, UK, Praha, Institut ekonomických studií, Praha, CERGE-EI, Praha

YU CHIN CHENG

Fakulta sociálních věd, UK, Praha

Vilém Semerák a **Yu Chin Cheng** představili téma „Potenciál pro český obchod s Čínou za kombinace gravitačních a jiných modelů“. Existuje hluboký bilaterální deficit v zahraničním obchodě, ale nikdo neví, čím to přesně je, neboť česká a čínská čísla se ohledně společného obchodu liší. ČR docela obstává v exportu do Číny v porovnání se svými východními sousedy (výjimku tvoří Slovensko). Náš export rostl výrazněji než export jiných zemí, ale i tak by čísla mohla být až 2x vyšší. Existuje zde však také otázka, jestli není export do Číny uměle brzděn. Reálný problém ale leží jinde a to ve vzdálenosti obou zemí a tedy jejich trhů. Dále Vilém Semerák představil vývoje exportních trhů. Předpokládal, že se Čína bude dále vyvíjet stejně jako ostatní východoasijské trhy, bude tedy docházet k hlubší urbanizaci a bohatnutí státu, zároveň ale dojde k výrazným demografickým změnám, které také mohou ovlivnit vývoj obchodu. Také je nyní na stole celá řada smluv o možném volném obchodu. I když ten ovšem mezi EU a Čínou zatím nevypadá zcela reálně. Otázkou zůstává, jestli se máme snažit aktivně o zvyšování obchodu s Čínou. Pozitivním důsledkem by byla diverzifikace našeho trhu a zároveň prodej do dynamických zemí. Jsou zde i skrytá nebezpečí, neboť ani Čína není ušetřena ekonomických krizí. Pronikání na čínský trh může být, jak je možno vidět na příkladu Slovenska, pouze vnitrofiremní rozhodnutí určité firmy. Tudy, stejně jako skrze cestu trhů EU, je možnost i pro ČR zvýšit svoje exportní podíly na čínském trhu.

ZDENĚK DRÁBEK

Světová obchodní organizace, Ženeva

Zdeněk Drábek představil model vytváření obchodní strategie na africkém kontinentu. Pravdou zůstává, že Afrika je pro ČR stále moc vzdálená a tak zde není velká perspektiva pro export. Ale africký kontinent se světově stává jedním z nejatraktivnějších koutů pro obchod. Afrika je tedy velmi perspektivní trh, na který by se zde nemělo zapomínat, a mělo by se sledovat, k čemu zde dochází. Došlo zde k řadě významných změn, díky kterým o dnešní Africe můžeme uvažovat tímto obchodním způsobem. Došlo zde k makroekonomické stabilizaci, což je základní podmínka pro delší hospodářský růst. Země se zbavily svých dluhů a díky své fiskální a měnové stabilizaci se staly atraktivními pro zahraniční investory. Dále došlo k liberalizaci obchodních a investičních politik. Existují zde volné zóny obchodu a objevuje se snižování cel. Nastaly také signifikantní změny v sociální politice. Historicky zde existoval problém s chudobou a nízkou životní úrovní. Avšak v nedávné době se zvýšila efektivita boje proti nemocem (AIDS, malárie). Také sem přišli zahraniční investoři jako Indie, Čína, Turecko či Brazílie. Čína začala nahrazovat tradiční západní velmoci v poskytování zahraniční pomoci méně vyspělým zemím. Vše vede k důležitému důsledku, že výkonnost afrických ekonomik roste nejrychleji na světě. Což jde také ruku v ruce s technologickými změnami, zejména v telekomunikaci a bankovním sektoru.

PIETRO PODDA

Anglo-americká univerzita, Praha

Ve své analýze s názvem „Důsledky institucionálního distancování se od přímých zahraničních investic v České republice“ **Pietro Podda** také využíval gravitačního modelu. Nejprve se zabýval samotným fenoménem institucí, neboť ty ovlivňují chování jednotlivců, tedy zásadních ekonomických aktérů. Instituce mohou existovat dvojí - formální (psaná pravidla jako právo) nebo neformální (normy, tabu, zažitá pravidla). Institucionální prostředí se odvíjí od kultury každé země. Model se tedy zabývá rozdílem tohoto institucionálního prostředí v ČR a v zemích, které v ČR investují. České prostředí se řadí mezi ty rozvinuté na světě. Měří se institucionální rozdíly v obou zemích (ČR a investoři) v následujících faktorech: míra korupce, vymahatelnost práva, míra přímé demokracie a míra nástrojů na ovlivňování domácí ekonomiky. Mezi kontrolní proměnné následně pak patří: geografická vzdálenost, velikost trhů a zahraničního obchodu obou zemí, makroekonomická stabilita a

svou roli může hrát i ne/členství v EU. Výsledky pro Českou republiku ukázaly, že velmi důležitým faktorem je geografická vzdálenost – investoři rozhodně preferují státy jim geograficky blízké. Další závěr říká, že zahraniční investoři zvyšují své investice s tím, jak roste HDP jejich vlastní země. Proto by se investoři také měli zaměřit na země s vysokým a stabilním růstem HDP. Míra korupce nemá na podílu investicí signifikantní roli, ČR se v tomto ohledu řadí mezi vyspělé a stabilní státy. Co se naopak řadí mezi důležité proměnné, je míra zahraničního obchodu. Logicky vyplývá, že čím větší zahraniční obchod země, tím více je země atraktivní i pro investory. Zároveň lze říci, že investoři z řad států EU investují více. Na závěr P. Podda poznamenal, že situace v ČR je v podstatě velmi dobrá, že míra korupce nehraje v otázkách zahraničních investic větší roli. Ale na druhou stranu zmínil, že je potřeba větší modernizace v otázkách práva a regulací.

Book Presentation: *Zbig: The Strategy and Statecraft of Zbigniew Brzezinski*

Prezentace knihy: *Zbig: The Strategy and Statecraft of Zbigniew Brzezinski*

Úvod: **Jiří Ellinger**, ředitel Odboru států Blízkého Východu a severní Afriky, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky

Charles Gati, profesor, Johns Hopkins University

Pan Ellinger začal představením Charlese Gatiho jako předního historika a analytika, zmínil jeho zkušenosti v teoretické a zahraničněpolitické sféře. Také zmínil předchozí literární zkušenosti pana Gatiho, konkrétně úspěch jeho knihy *Failed Illusions*, která dvakrát vyhrála __ **ocenění**.

CHARLES GATI

Profesor na Johns Hopkins University

Charles Gati začal svoji prezentaci krátkým shrnutím toho, jak kniha vznikla. Vysvětlil, že ji neinicioval, ale v podstatě byl přizván k její editaci. Poukázal na to, že mu přišla zvláštní absence publikací o Zbigniewu Brzezinském v kontrastu k řadě knih o Henrym Kissingerovi, Madeleine Albright a Condoleeze Rice. Rozhodl se tedy být první, kdo bude publikovat o tomto muži, kterému patří významné místo jak ve 20. tak i 21. století. Celý projekt trval dva roky a pan Gati přiznal některé problémy, se kterými se potýkal, ale z celkového pohledu měl štěstí. Pan Gati vysvětlil, že jeho kniha měla tři cíle. První byl demonstrovat Brzezinského vývoj v pozici odborníka na východní Evropu, v pozici politického činitele a v pozici stoupence této politiky. Druhým cílem bylo ukázat Brzezinského v historickém kontextu, jako jednotlivce, který přispěl ke konci studené války, a zmínit i jeho roli v rozbití starých zahraničně-politických elit v USA. Vyjádřil přesvědčení, že toto později zapříčinilo průlom v americké politice, která se tím stala mnohem přístupnější a inklusivní. Posledním cílem knihy bylo dosáhnout rozmanitosti. Pan Gati tak zařadil do knihy různé příběhy a anekdoty, z nichž jsou některé osobní a ukazují na blízké přátelství pana Gatiho s Brzezinským od dob jejich setkání na Kolumbijské univerzitě. Mezi tyto příběhy patří i ty, které dokládají Brzezinského „politickou odvalu“, jeho impozantní produktivitu, které dosahoval i s malým týmem, starosti, které Brzezinski zažíval jako poradce pro národní bezpečnost, ale také jeho pozitivní vztah s papežem Janem Pavlem II. Kniha se také zabývá – podle Charlese Gatiho falešným – obviněním Brzezinského z antisemitismu a otázkou loajality. Pan Gati také vysvětlil, že Brzezinski si odmítl nechat změnit jméno, protože věřil, že lidé mohou být Američany, aniž by museli maskovat svoji etnickou identitu.

Jiří Ellinger otevřel diskusi potvrzením laskavosti a přívětivosti Brzezinského. **Pan Benáček** se pana Gatiho zeptal na jeho názor na „velkou trojici“ – Madeleine Albright, Henryho Kissingera a Zbigniewa Brzezinského. **Charles Gati** zahájil svoji odpověď konstatováním, že z uvedených tří zná nejlépe Brzezinského. Vyjádřil svoje vysoké mínění o Madeleine Albright, o které si myslí, že byla úžasnou ministryní zahraničních věcí, ale jak Brzezinski, tak Kissinger byli větší stratégové. **Pan Ellinger** se zeptal, zda Brzezinského odkaz pokračuje i v politice Baracka Obamy, vzhledem k tomu, že Brzezinski byl vnímán jako analytik, kterého Obama poslouchal před volbami v roce 2008. **Charles Gati** potvrdil, že se Obama na Brzezinského odvolával, ale jejich vztah byl oslaben v důsledku neochoty Obamy k pokračování jednání v arabsko-izraelském konfliktu. Onu neochotu přičítá pan Gati tlaku židovské lobby a obavám Obamy ze ztráty židovských hlasů při volbách. **Pan Kakachia** vyjádřil svůj názor na Brzezinského, který byl v Gruzii po kolapsu Sovětského svazu zpočátku vnímán jako šířitel svobody, ale později byla řada Gruzínců zklamaná z jeho postojů k čečenské a gruzínské zahraniční politice. **Pan Gati** hovořil o postoji Sovětského svazu k Brzezinskému, který byl považován za nejhoršího nepřítele komunismu. Dodal pak, že Brzezinski v podstatě tomuto obrazu napomáhal. Nicméně, jak pan Gati zdůraznil, představa Brzezinského, jakožto idealisty odhodlaného zničit komunismus, byla mylná. Brzezinski byl ve skutečnosti chladný pragmatik, který byl připravený jednat s Východem o kompromisu.